

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Manca Primc

**Homoseksualna identiteta v literarnih delih Braneta
Mozetiča**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Manca Primc

Mentorica: izr. prof. dr. Karmen Šterk

**Homoseksualna identiteta v literarnih delih Braneta
Mozetiča**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala

Najprej gre zahvala moji družini za vso podporo med študijem, predvsem pa partnerju za vzpodbudne besede ob težkih dneh. Zahvaljujem in priklanjam se mentorju, pokojnemu red. prof. dr. Alešu Debeljaku za usmerjanje, nasvete in vso strokovno pomoč, hkrati pa se zahvaljujem izr. prof. dr. Karmen Šterk za pomoč in prevzem mesta mentorice moje diplomske naloge. Zahvala gre tudi vsem profesorjem Fakultete za družbene vede, ki so mi nudili ustrezno izobrazbo skozi študij.

Največja zahvala pa gre moji hčerki Evi; si moje sonce, ki sveti, tudi ko zunaj dežuje, moj navdih in moje življenje.

Homoseksualna identiteta v literarnih delih Braneta Mozetiča

Diplomsko delo pojasnjuje kako družbeno-ideološki diskurz o homoseksualnosti vpliva na konstrukcijo homoseksualne identitete v literarnih delih Braneta Mozetiča. Skozi analizo njegovega dela uvidimo, kako avtor v svojih delih ne problematizira samo negativnega prikazovanja homoseksualnosti, ampak prikazovanje homoerotičnega odnosa v sodobni književnosti kot celoto. Diplomsko delo se osredotoča na sledeča dela in problematiko, ki jo izpostavljajo: Zgubljena zgodba (problem erotičnega zблиževanja in zapostavljene identitete), Pesmi za umrlimi sanjami (z združitvijo užitka in bolečine prižene erotiko do meje smrti), pesniško zbirko Banalije (iskanje absolutnega v vsakdanjem življenjskem svetu) in zbirko kratkih zgodb Pasijon (strast in transgresija). Mozetič v svojih delih opozarja, da v sodobni literaturi primanjkuje strasti, erotike in telesa, zato skuša literarno realizirati glavnega junaka - homoseksualca, pri katerem se subjekt vedno znova predaja seksualnim užitkom na način, ki sugerira, da heteroseksualni manko, zaradi katerega je bil tako rekoč 'izvržen iz družbe', nadomešča v ekscesu vedno začasne seksualne potešitve.

Ključne besede: identiteta, homoseksualnost (stereotipizacija, normalizacija), sodobna književnost, Brane Mozetič.

Homosexual identity in Brane Mozetič's literary works

The focal point of this thesis is the effect of socially ideological discourse on the establishment of homosexual identity in literary works of Brane Mozetič. It introduces and analyses how Mozetič not only problematizes the negative aspect of homosexuality but also the homoerotic relationship spiritually and asexually in modern literature. The thesis targets the following works and issues: Zgubljena zgodba (A Lost Story) – an issue of erotic intimacy and neglect of identity, Pesmi za umrlimi sanjami – fusion of pleasure and pain brings erotic to death, collection of poems called Banalije – searching for the absolute in everyday life, and a collection of short stories Pasijon – passion and transgression. Mozetič argues the lack of passion, eroticism and body in modern literature. Therefore, he tries to actualize the main character – a homosexual who constantly indulges his cravings for passion in a way that suggests the homosexual lack having prevented him to be part of the society.

Key words: identity, homosexuality (stereotypes, normalization), modern literature, Brane Mozetič.

KAZALO

1 UVOD	6
2 KLJUČNI POJMI	7
2.1 IDENTITETA	7
2.2 HOMOSEKSUALNOST	8
2.2.1 STEREOTIPIZACIJA.....	10
2.2.2 SKRIVNOST IN NORMALIZACIJA.....	10
2.3 SODOBNA KNJIŽEVNOST	11
2.3.1 NOVA EMOCIONALNOST.....	13
2.3.2 TRANSREALIZEM	13
2.4 BRANE MOZETIČ	14
3 KONTEKST USTVARJANJA BRANETA MOZETIČA	16
3.1 OSEMDESETA	17
3.2 DEVETDESETA	18
3.2.1 QUEER TEORIJA.....	18
3.3 NOVO TISOČLETJE	19
4 RAZVOJ HOMOEROTIČNE LITERARNE PRODUKCIJE	20
4.1 HOMOEROTIKA V SLOVENIJI	20
4.2 LIK HOMOSEKSUALCA	23
5 IZBRANA DELA	24
5.1 ZGUBLJENA ZGODBA	25
5.2 PASIJON	26
5.3 BANALIJE in PESMI ZA UMRLIMI SANJAMI	28
6 SKLEP	31
7 LITERATURA	32

1 UVOD

Živimo v družbi, v kateri nam družbeno-ideološke smernice določajo način življenja, konstruirajo predpisane in pripisane identitete. V pričujoči diplomski nalogi pa bom poskusila pojasniti, kako družbeno-ideološki konstrukt vpliva na konstrukcijo homoseksualne identitete v literarnih delih Braneta Mozetiča in kako skozi svoj literarni opus reprezentira in problematizira homoseksualno tematiko.

Poglavitna značilnost razvoja homoseksualne identitete skozi literaturo je vezana na vprašanje in razkritje spolne usmerjenosti in ima mnogo vzporednih povezav z različnimi eksistencialnimi koncepti, saj predpostavlja skupek ne samo razkritja spolne identitete, ampak tudi soočenje s tem odkritjem tako na introspektivni ravni kot hkrati na ravni splošne sprejetosti 'drugega' s strani družbe, v katero je človek integriran. Postmoderno kulturo je mogoče navzlic njenim mnogim protislovnim oblikam pojmovati kot povečevanje erosa, ljubezni, mladosti in lepote – hkrati pa v svojo simbolno ekonomijo vključuje socialne tematike, ki poudarjajo eksistencialne težave manjšinskih in obrobni skupin, ki jih je modernizem izključil kot nebistvene za sfero avtonomne umetnosti. V svojem pomenu je homoseksualna literatura samostojna veja literature, a je hkrati integralni del celotne literature, v kateri so prisotne različne tematike, med njimi tudi homoerotika in ostale, ki jih bom v diplomski nalogi tudi analizirala.

Njena ontologija je danes paradoksalno prepletena z družbenim pojmovanjem bistva homoseksualnosti kot pojava, integriranega v sodobno družbo, ki pa še vedno nosi skrito oznako stigme, in dokler se to družbeno dejstvo ne bo spremenilo, bo homoseksualna literatura držala svoj primat samostojnosti, saj smo ljudje tisti, ki binarno ločujemo med dobrim in slabim, normalnim in nenormalnim, med nami in drugimi, in ne literatura in kultura sami.

Diplomsko delo je sestavljeno iz teoretičnega dela v prvem poglavju, v katerem sem uporabljala sekundarne vire, s pomočjo katerih sem opredelila ključne pojme. Sledi poglavje o razvoju homoseksualne identitete v socio-zgodovinskem kontekstu ustvarjanja Braneta Mozetiča. Teoretični del se zaključuje z biografijo in predstavitevjo Mozetičevega literarnega opusa ter njegovega prispevka k sodobni homoerotični književnosti in sistematični uveljavitvi homoseksualne identitete skozi njegova dela.

V zadnjem poglavju sta empirični del in zaključek, ki vsebujeta preverjanje hipotez, kritično analizo del in končne ugotovitve.

V diplomskem delu sem uporabljala primarne in sekundarne vire, metodo kritične literarne ter kulturološke analize tekstov. Ukvarjala sem se z analizo besedil, ki reflektirajo Mozetičev pogled na družbeno oblast, identiteto in izpostavljanje tematik, ki se ne skrivajo za krinko homofobnosti. Do končnih spoznanj in zaključkov sem prišla s kombinacijo deskriptivnih metod v teoretičnem delu, v empiričnem delu pa sem si pomagala s kontekstualizacijo in historizacijo predmeta preučevanja, kakršno omogoča metodološki okvir kritične teorije družbe.

Raziskovalno vprašanje, ki me zanima v diplomski nalogi in skozi katerega bom skušala s kritično analizo potrditi ali ovreči svoje domneve, se nanaša na razvoj homoseksualne identitete in njene marginaliziranosti, ki je v kulturi odvisna predvsem od pomenov, ki jih subjekt pripisuje konceptu homoseksualnosti, prav ta konstelacija pa je predmet raziskave. Analiziram namreč načine, kako družbeno-ideološki diskurz o homoseksualnosti vpliva na Mozetičevo reprezentacijo homoseksualca kot družbenega subjekta in kako vpliva na konstrukcijo homoseksualne identitete v njegovih literarnih delih. Zanimajo me predvsem artikulacije fantazem homoseksualnih odnosov, nazorni prikazi seksualne anomalije in njihov simbolni pomen ter razmerje moči v družbenih odnosih v izbranih delih Braneta Mozetiča.

2 KLJUČNI POJMI

2.1 IDENTITETA

Pogosto se identiteto definira s postavljanjem vprašanja »kdo sem« oz. s tem, kar identiteta ni. To vprašanje pa ne nagovarja subjekta v smislu osmišljanja sebe nasproti drugemu oziroma da se postavi v odnos, ki je bistvena značilnost identitete po mnenju Nastran Uletove, ampak nagovarja še bolj intenzivno v sebstvo človeka. »*Bodi iskren in odkrij svojo avtentično naravo, jedro sebstva.*« Vprašanje pa nas pripelje do precej kompleksnega odgovora, saj je po mnenju avtorice človek šele v psihičnih težavah prisiljen raziskovati v takih psiholoških globinah. Resnica o posamezniku, in ki jo posameznik implicira nase, je običajno precej bolj boleča in skrita (Nastran Ule 2000, 83–84).

»Človek je tak kot vsi drugi, tak kot nekateri drugi in tak kot noben drug človek« (Ericson 1956 v Nastran Ule 2000, 12). »Noben drug ne more občutiti mojega telesa, misliti mojih misli, čustvovati mojih emocij in ustvarjati mojih fantazij. To je moje notranje jedro.« (Bosma v Nastran Ule 2000, 85). In prav ta refleksija naših namenov, pričakovanj, samopodob, misli, občutkov, fantazem predstavlja **našo identiteto**.

Identiteta pomeni kontinuirano, vztrajno istost med dvema entitetama ali dvema stanjema entitete, npr. dvema trenutkoma v času. Identiteta je izhod, zaključek percepcije in kognicije prostora, časa in sebe v njem. Identiteta se nanaša na notranje asociacije in primerjave, v katerih določene esencialne kvalitete ostanejo nespremenjene kljub spremembi v stanju, času ali spremembi drugih esencialnih kvalitete (Nastran Ule 2000, 85–86).

Identiteta posameznika se dejansko kot taka uveljavi v 20. stoletju (srečamo jo že v 17. st. pri Johnu Locku, ki se je spraševal o tem, kaj določa edinstvenost in prepoznavnost posameznika, pa tudi Freud je omenjal nevarnost izgube identitete posameznika, vendar do natančne definicije ni prišel).

Identiteta se je z več vidikov bistveno spremenila; prvi vidik je pluralnost identitetnih ponudb, izbirnost identitet. Že sama predstava o tem, da identiteta ni več enotno definirana in utrjena realnost, temveč je fluidna s strani posameznika, ki jo je zmožen modificirati, zamenjati njeno mesto s katero drugo, bolj ustrezno. Posamezniku lahko deluje kot dejavnik osvoboditve od nekaterih socialnih determinacij, ki so doslej uokvirjale potek in način življenja posameznika. Tako v pogojih postmodernizma čisti odnosi niso nujni pogoj za refleksivni projekt sebe, ampak posameznikova zmožnost modifikacije le-tega. Večja možnost izbir identitet, pa dopušča modernemu posamezniku več svobode v navezovanju in oblikovanju intimnih medosebnih odnosov (Nastran Ule 2000, 310).

2.2 HOMOSEKSUALNOST

Diskurz o homoseksualnosti je skozi zgodovino potekal med antično homoerotično povezavo in poželenjem starejšega moškega do mladeniča ter asketsko božjo prepovedjo homoseksualnosti kot greha in dejanja proti božji volji, saj ni v skladu z varnim in plodnim odnosom med moškim in žensko.

Nadaljeval se je v 19. stoletju z etiketiranjem homoseksualnosti kot psihološke nezadostnosti ali duševne bolezni v mnogoterih povezavah s psihiatričnimi ustanovami.

Devetdeseta leta pa so prinesla politizacijo homoseksualnosti in prva odprta vprašanja v medijih in kulturi. Homoseksualnost je v družbi konstituirana kot primarno seksualizirana identiteta posameznika, pri kateri se vse vtri okoli (ne)moralnega združenja z moškimi. Foucault kot odgovor temu izpostavlja predvsem načelo viktorijanske etike kot tiste, »ki je vsadila novo moralo in iz katere so pregnane vse oblike seksualnosti, ki niso v funkciji razmnoževanja, čeprav se je ta etika napovedovala in na različne načine manifestirala že stoletja prej« (Foucault v Kuhar in drugi 2011, 35). S tem načelom pa se je na polju seksualnosti začel vzpostavljati Drugi – torej homoseksualec kot subjekt. Dialekt odnosov med nami in Drugim je podoben takšnim binarizmom, pri katerih si v Drugega projiciramo lastne manke, le da so ti skozi projekcije interpretirani kot negativni, nesprejemljivi in ogrožajoči (Kuhar in drugi 2011, 35).

Homoseksualno polje je tako primarno v svojem jedru definirano s seksualnostjo, pri kateri se v sebstvu posameznikov osmišljajo seksualne perverzije in kamor se steka višek seksualne energije. Seksualni užitek je percipiran kot konstanta, zato ga ima Drugi lahko toliko več, kolikor se mu prvi odpove. Dolar (1985) piše, da odpoved užitek prvega posebej presežni užitek, ki se steka k subjektu, za katerega se predpostavlja, da uživa. (Dolar v Kuhar in drugi 2011, homofobijah 36). Iz tega sledi, da je heteroseksualni manko višek v homoseksualnem zadovoljstvu, torej naj bi bila homoseksualna spolnost kot sama namenjena zgolj užitku, medtem ko je heteroseksualna spolnost osmišljena zgolj s funkcijo reprodukcije in izpostavljanja družbene koristi le-te (Kuhar in drugi 2011, 37).

Plummer pa piše, da smo v postmodernizmu prišli izza stare definicije homoseksualnosti, zgodbo o njenih patoloških razsežnostih. Govori o tem, da postmoderni geji in lezbijke aktivno delujejo in prispevajo h gradnji novega družbenega reda. »Geji in lezbijke ustvarjajo svojo lastno literaturo, filozofijo in politiko; kreirajo nove načine skupnega življenja – z ljubimci, z otroki, s prijatelji in s heteroseksualnimi partnerji; gradijo nove skupnosti, identitete, seksualnosti, politike; kreativno odgovarjajo veliki zdravstveni krizi – s strastjo, skrbjo in ljubeznijo ...« (Plummer 1995, 38).

2.2.1 STEREOTIPIZACIJA

Celoten koncept stereotipa je v psihologijo uvedel ameriški avtor Walter Lippman, in sicer s predpostavko, da so stereotipi preprosti, napačni, se upirajo spremembam in niso rezultat neposrednega izkustva posameznika (temelja stereotipa sta ekonomija napora in ohranjanje lastne pozicije) (Kuhar 2003, 45).

Značilnost stereotipov po Branstonu in Staffordu (2001) je, da so v družbi ves čas aktivni in prisotni, čeprav se skozi čas spreminjajo in preoblikujejo glede na potrebe. Prav tako je zanje značilno, da vsebujejo kategorizacijo in hkrati evalvacijo družbene kategorije, na katero se opirajo. Njihove bistvene entitete pa so implicirane na te lastnosti, ki jih stereotip hkrati preferira in simplificira. Ponotranji jih kot stalne, pripadajoče večnosti (Branston in Stafford v Kuhar 2003, 46).

Vrednost stereotipa se prikaže s tem, da lahko lastnosti prikaže kot resnične, zares tipično pripisane določeni opazovani skupini, hkrati pa je pomembna lastnost stereotipizacije tudi praksa ločevanja tistega, kar je v družbi normalno in sprejemljivo, od nenormalnega, odklonskega in nesprejemljivega za družbene standarde. Stereotipizacija je torej neka družbena meja ohranjanja simboličnega reda, ki deli med normalnim in deviantnim, sprejemljivim in patološkim, med njimi in nami (Hall v Kuhar 2003, 46–47).

2.2.2 SKRIVNOST IN NORMALIZACIJA

Homoseksualnost se v našem družbenem in medijskem prostoru realizira kot nenaravna, nenormalna (viktorijanska etika po Foucaultu) in to dejstvo nas postavlja pod vprašanje njenega izvora. Plummer (1996) zagovarja dejstvo, da je tisto, kar homoseksualnost v naši družbi deli od 'normalnosti', posledica njene družbene prepovedi.

Družbeno sprejemanje in reakcija na homoseksualni odnos pa naredi celoto homoseksualnosti za odklonsko in obrobno, seveda pa to ne pomeni, da reakcija na deviantno vedenje ustvarja vedenje samo, ampak se le-to v družbi realizira v procesu reakcij in skrivnosti, ki kot pomemben del medijske reprezentacije homoseksualnosti »na konotativnem nivoju implicira vprašanja sprejemljivosti, normalnosti, sramu, nenaravnosti« (Plummer v Kuhar 2003, 83–84).

V moderni zahodni kulturi je koncept moškosti tesno povezan s percepcijo heteroseksualnosti, ki hkrati izpostavlja pritisk na moškega, ki se mora konsistentno potrjevati in izločiti vse, česar kultura ne pojmuje kot konstituirano pravo moškost. Iz tega sledi, da je homoerotično seksualno razmerje med dvema moškima zagotovo preloma točka takšne zavrnitve družbe, saj je moška heteroseksualnost definirana kot negacija želje po moškem in ne izhaja iz prvotne potrebe in želje po ženski.

To pravzaprav privede do zaključka, da heteroseksualni moški potrebuje nasproti sebe »Drugega«, torej homoseksualnega moškega, v odnosu do katerega šele lahko razvije svojo identiteto in ponotranji »pravo moškost« (D. A. Miller v Kuhar 2003, 32). Zgoraj izpeljana definicija homoseksualnega »Drugega« prek zavrnitve homoseksualnosti svojo samoumevnost dobi prek interpelacije v biologiji in se s tem predstavi kot družbeno naravno-biološki status quo, ki je v resnici družbeno interpretirano dejstvo, izpeljano iz družbenih »resnic«.

Skrivnost se v sami družbi implicira z vidnostjo, in sicer soustvarja nedokončan krog. Če je homoseksualnost skrita očem družbe, se celotna identiteta realizira v okviru strahu pred družbenim redom in sistemom dominacije, ki družbo determinira. Torej če ostanejo skriti v klozetu, potem se skrivajo za sliko neresničnosti, homoseksualnost ni vidna in krog je sklenjen (Kuhar 2003, 78). Heteronormativnost bi zato lahko razumeli kot obliko dominantnega diskurza (Fairclough 1992). Fairclough namreč piše o tem, da je ultimativni cilj dominantnega diskurza priznanje, legitimnosti tega diskurza preko nepriznavanja arbitrarnosti – arbitrarnosti v pomenu videnja stvari na različne načine. »Ko nek dominanten diskurz v tolikšni meri zatire ali brzda dominirane diskurze, ga ne razumemo več kot arbitrarnega, pač pa postane naturaliziran, naraven, nevprašljiv in legitimen.« (Fairclough v Kuhar 2003, 33).

2.3 SODOBNA KNJIŽEVNOST

Ko govorimo o sodobni slovenski književnosti, je od vseh smeri zanjo najbolj bistven modernizem, saj je sistematičen vstop modernizma v slovensko literarno vedo nakazal začetek sodobne slovenske književnosti, hkrati pa je njen stalni spremljevalec. Njegovo prisotnost je namreč mogoče čutiti tudi ob koncu stoletja, ko se je slovenska književnost že poslovila od postmodernizma.

Modernizem kot pomembna predhodnica postmodernizma je literarna smer, ki se je pojavila v slovenski književnosti po letu 1960 in je v njej prisotna še danes. Modernizem kot literarna smer je močno povezan z eksistencializmom, njegova poglavitna lastnost pa je spoznavni relativizem, povezan z metafizičnim nihilizmom, v katerem se »subjektova razcepljena osebnost sestavlja v toku zavesti kot procesu« (Zupan Sosič 2011, 3).

V sedemdesetih letih 20. stoletja je namesto modernizma v literarne vede pronicala postmodernizem, vendar svoje vloge ni prevzel v celoti, saj so bili v slovenski književnosti močno zakoreninjeni tradicionalna dela in pisana beseda, ki je na začetku nastajala vzporedno s postmodernistično. Zupan Sosič pravi, da je bil ta pomemben prehod specifičen za slovensko literarno vedo, saj se je postmodernizem najprej pojavil v pesništvu, šele sčasoma pa sta ga prevzela tudi pripovedništvo in dramatika¹, a hkrati ni povsem zasenčil in izrinil modernizma, ki je trdno zasidran v sodobni slovenski književnosti tudi po izginotju postmodernizma (Zupan Sosič 2011, 4).

Besedilu v postmodernizmu se zaradi njegove likvidne narave izmikata zunanja in notranja resničnost, zato se v svojem bistvu opira na samonanašalnost, in sicer če je bil modernizem zavezan izvirnosti in novosti, postmodernistična besedila razumejo literarno besedilo kot dialog literature z literaturo, preplet različnih besedil, v katerih je množica citatov, komentarjev, aluzij, ironij in parodij na že napisana literarna besedila in jih hkrati preizkuša v njihovem smislu (Zupan Sosič 2011, 4).

Ko govorimo o postmodernizmu, v katerem glavna tema literature postane literatura sama in v katerem so meje med fikcijo in fiktivnostjo zabrisane, je pomembno upoštevati tudi Jamesonovo (Jameson v Zupan Sosič 2011) »*novo brezglobinskost*«, ki se nanaša na prevlado nove kulture, nove družbe, ki je pronicala v temelje postmodernizma, in sicer postindustrijska, potrošniška, informacijska družba, v kateri je začetek konca tradicionalne delitve na visoko in nizko literaturo, pomembna lastnost le-te pa postane trivialnost (Zupan Sosič 2011, 4).

Ta prelom je bistven za drugo polovico 20. stoletja, v kateri je postindustrijska aktivna potrošnja kulturnih dobrin »farsična uresničitev projektov najrazličnejših avantgard, ki

¹ V nasprotju s svetovno književnostjo, v kateri je postmodernizem najbolj značilen za pripovedništvo.

so brisale meje med umetniškimi deli in vsakdanjim ter celo golim življenjem« (Muršič 1997, 18).

Vedno številčnejše in popularnejše so danes postale zgodbe različnih prelomov, zgodbe z robov, zgodbe, v katerih ni več moč ločevati med kičem in umetnostjo, in s tem je pluralna in neskončna izkušnja množične kulture naredila konec starim merilom. Lahko trdimo, da sta sodobna umetnost in z njo literatura postali del našega vsakdana in da je danes edina podoba, ki nas še vznemirja, neupodobljiva izkušnja resničnega telesa, vpetega v realno.

Demokratizacija sodobne množične kulture je pogoj ohranjanja kolikor toliko znosnega sistema ureditve sodobnega sveta. Zato je zlitje kiča in umetnosti njegovo prekletstvo in odrešitev. Torej: niti kič niti avantgarda, temveč radikalno demokratična dostopnost raznolike ustvarjalnosti, odeta v podobo (četudi simulakra), ki smo jo zmožni ponotranjiti danes, tukaj in zdaj. (Muršič 1997, 18).

2.3.1 NOVA EMOCIONALNOST

Oznaka nove emocionalnosti poleg literarnega eklekticizma v sodobni slovenski književnosti obsega tudi skupne lastnosti literarnih besedil, ki formirajo oblikovanje nove identitete v postmodernizmu in nove oblike čustvenosti literarnega subjekta, katerega namen pa je želja po svoji lastni individualnosti, ki jo skozi zgodbo intimno oblikuje in jo navezuje na »uveljavljene žanrske, stilne in oblikovne obrazce, ki jih modificira v smislu nove emocionalnosti« (Zupan Sosič 2011, 5). Ukinjanje prepoznavnih mehanizmov navezovanosti prežene iz literature tudi vtis skonstruiranosti in zaigranih čustvenih stanj, kar je bila najbolj očitna značilnost postmodernistične emocionalnosti. In prav takšna razmerja med spoli, ljubezensko prepletanje besedil z literarno tradicijo nam prikazuje temeljni pomen nove emocionalnosti, ki preizprašuje, odpira in modificira številna vprašanja spolnih vlog, ne-/fleksibilne identitete, intime in čustvenih stanj (Zupan Sosič 2011, 5).

2.3.2 TRANSREALIZEM

Zupan Sosič predlaga za poimenovanje sodobne slovenske književnosti izraz transrealizem, ki nam s svojo predpono nakazuje, da je prepleten s prejšnjimi realizmi,

saj si pripovedni subjekt, literarni lik ali pripovedovalec v svoji biti želijo zagotoviti svojo individualnost, svojo individualno identiteto, katere namen ni, da bi opozarjala na družbene napake, anomalije.

Njen namen je prikazati intimno zgodbo, ki je del naveličanega postmodernega subjekta, »zagledanega v naivni hedonizem, in novih čustvenih premikov pri iskanju identitete: pre-/vrednotenje spolnih in nacionalnih stereotipov pri konstrukciji gibljive identitete, vzpostavljanje humorne, cinične ali parodične razdalje ter odsotnost enotnega estetskega ali filozofskega vodila« (Zupan Sosič 2011, 7).

Transrealizem je tako izvleček starih in novih značilnosti v postmodernej literaturi; v svojem bistvu se navezuje na realistično tehniko in s tem utrjuje svoje že uveljavljene realistične načine, hkrati pa ga nova emocionalnost spodbuja in krepi s sodobnimi temeljnimi pomeni nove oblike čustvenosti literarnega subjekta in pri tem povzema celo nekatere post-/modernistične poteze (Zupan Sosič 2011, 7).

2.4 BRANE MOZETIČ

Brane Mozetič se je rodil oktobra leta 1958 v Ljubljani, in kot sam pravi, so njegova prva leta zavita v nejasne družinske spomine. Mama je bila samohranilka in živela sta v najemniškem stanovanju, kjer otroci niso bili dobrodošli, zato ga je dala v dečji dom, oče pa je medtem živel na Hrvaškem z drugo družino in praktično ni bil prisoten. Kmalu je odšel živeti k starim staršem v Škofljico, v Ljubljano pa se je vrnil leto pred vstopom v šolo. Zase pravi, da je bil majhen, droben in nežen fant, ki v prave fantovske igre ni sodil. Ko je bil star deset let, si je mama našla novega moža in takrat se je prvič srečal s svetom odraslih moških. Kot sam trdi, je imel tedaj tudi prve izkušnje s sosedovim dečkom, kasneje pa je ugotovil, da ga privlačijo sošolci.

»Zdi se mi, da tedaj tega sploh nisem problematiziral, moja edina nesreča je bila neodzivnost z druge strani, ne pa moja usmerjenost. Tedaj sem začel tudi pisati, celo o teh zaljubljenostih – nekomu sem pač moral povedati.« (Mozetič 2014, 235).

V srednji šoli je izdal svojo prvo pesniško zbirko, nato pa se je vpisal na Filozofsko fakulteto, kjer je diplomiral komparativistiko, medtem pa je dobil tudi sina. Kot sam

pravi, je živel ne prav standardno družinsko življenje, saj se je kljub prvim zaljubljenostim v fante pripetila bližina z žensko, s katero se je tudi poročil.

Med leti 1984 in 1985 je dodatno študiral na pariški Sorboni, kjer je dejansko začel živeti gejevsko plat in odkrivati gejevsko sceno, ki je nato navdihovala mnoga njegova dela. Do leta 1986 je tako napisal deli *Sneguljčica in sedem palčkov* ter *Soledadesi*, ki sta rezultat mladostniških pesniških poskusov in še ne oblikujeta tiste prave avtorjeve literarne drže.

Nato so si sledila dela:

- *Škucev literarni zbornik* (soavtor), Škuc, Ljubljana 1981;
- *Pesmi in plesi* (v: *Pesniški almanah mladih*, MK – Obzorja), 1982;
- *Modrina dotika*, MK 1986;
- *Zaklinjanja*, Aleph 1987;
- *Mreža*, Emonica 1989;
- *Obsedenost / Obsession*, Aleph – Ed. Genevieve Pastre, Ljubljana – Pariz 1991;
- *Pasijon* (kratke zgodbe), Aleph 1993;
- *Pesmi za umrlimi sanjami*, CZ 1995;
- *Angeli* (roman), Aleph 1996;
- *Metulji*, Škuc 2000;
- *Pesmi na slike Borisa Zaplatila* (katalog), Bežigrajska galerija 2001;
- *Zgubljena zgodba* (roman), Aleph 2001;
- *Banalije*, Škuc 2003;
- *Še banalije*, Škuc 2005.

Od leta 1986 ima status samostojnega kulturnega delavca, v tem času je postal eden glavnih slovenskih gejevskih aktivistov, hkrati pa je bil to tudi čas vrhunca aktivizma, saj so organizirali festival gejevskega in lezbičnega filma, simpozije in okrogle mize, tabore, kongrese, ustanovili so Roza klub - dogodila se je institucionalizacija homoseksualnosti. V tem času je bil programski vodja diska gejev in lezbijk, ustanovil je knjižno zbirko Lambada, vodil Roza klub, sourejal revijo *Revolver* in organiziral prvo parado ponosa.

Njegova dela so bila prevedena v številne tuje jezike, npr. v angleščino, španščino, francoščino idr. Prav tako je prevedel veliko pomembnih del v slovenščino, med njimi Michel Foucault *Zgodovina seksualnosti 1, 2 in 3*. Za svoje delo je prejel številne nagrade, med njimi leta 2003 Jenkovo nagrado za zbirko pesmi *Banalije*. Sam o svojih delih pravi:

Moja literatura je organsko povezana z mojim življenjem – s konkretnim, stvarnim življenjem, ne z virtualnostjo v knjigah. Vse zajemam iz njega. V nekem obdobju so zbirke izhajale druga za drugo, ker je bilo življenje bolj intenzivno; kasneje morda manj, ker je postalo le-to bolj prozaično, manj sežeto in se mi je začela zapisovati proza. In res, morda je v vsem skupaj nekak preplet tistega, kar me naseljuje. [...] Zdi se mi, da je nekaj podobnega z vso mojo literaturo. Na prvi pogled ni vse skupaj nič posebnega, nobenih velikih, usodnostnih, eshatoloških tem; nikakršnih prebliskov, metafor; nobene "poslednje sodbe" o rečeh sveta, na katere bi se oprli bralci ali kritiki. (Polanc 2000).

3 KONTEKST USTVARJANJA BRANETA MOZETIČA

Razprava o zgodovini slovenske homoerotične literature in besede skozi kontekst ustvarjanja enega plodovitejših pesnikov homoseksualne literature Braneta Mozetiča nam bo prikazala dejansko stanje in razvoj slovenske postmoderne homoerotične literature.

Kljub temu to področje književnosti še danes velja za razmeroma neraziskano, saj se mu tudi znanstveniki najraje izogibajo. Alojzija Zupan Sosič tako v študiji, ki je hkrati spremna beseda antologije erotične poezije *V tebi se razraščam*, zapiše, da smo Slovenci v študijah zapostavljali vsakršno erotiko: »literarnovedni strokovnjaki erotiki niso posvetili dovolj pozornosti: čeprav je erotična literatura stara več kot dva tisoč let in si tako zasluži uvrstitev med klasično literaturo« (Zupan Sosič 2009, 135).

To nam potrjuje tudi dejstvo, da so celostni literarni pregledi homoerotičnih vsebin zelo redki, kar nakazuje na deviacije in zadrege pred t. i. drugačnostjo in hkrati nelagodje ob rabi in analizi erotične literature nasploh, ki je obenem vrednotena kot znanstveno manjvredna, čeprav enako ali celo bolj kompleksna (Kac 2013, 55).

3.1 OSEMDESETA

Ken Plummer govori o dveh velikih valih gejevskih študij v zahodnem svetu; prvi temelji na konstrukciji homoseksualnosti kot duševne bolezni v psihiatričnih institucijah. Parafraziral ga je kot t. i. »protidiskurz«, kot ga poimenuje Foucault, saj homoseksualcem ni preostalo drugega, kot da so prevzeli določene pripisane identitete in jim poskušali s t. i. protidiskurzom dodeliti nove pomene in vrednote (Plummer 1992).

Tako proti koncu osemdesetih ni bilo v slovenščino prevedeno skoraj nobeno kulturno, znanstveno ali zabavno delo, ki bi zadevalo zgolj vprašanja istospolnosti (Kuhar 2009, 31–32). Drugi val nastanka gejevskih in lezbičnih študij pa Plummer pripisuje homoseksualcem, ki so začeli pisati dela o sebi, svojih izkušnjah in niso objavljena v znanstvenih revijah, ampak predvsem v žanrskem in gejevskem časopisju.

Do konca osemdesetih so se gejevske študije dokončno institucionalizirale, v Sloveniji pa je vzpostavitev le-teh povezana z nastankom gejevskega in lezbičnega gibanja leta 1984 (sedem let po dekriminizaciji gejevskega gibanja). Prinesel je politični prostor za izrekanje zahtev po pravicah ter zahtevo po kulturnem in socialnem prostoru za socializacijo homoseksualne skupnosti, hkrati pa je napravil prostor za kulturni in teoretski premik na področju diskriminacije gejevskih in lezbičnih študij (Kuhar 200, 32).

Tako je bil aprila 1984 v Sloveniji organiziran prvi festival Magnus z naslovom Homoseksualnost in kultura, vzporedno z njim pa je izšla posebna številka glasila *Viks*, ki je bila posvečena kulturni in socialni problematiki homoseksualnosti.

Nataša Velikonja v svojih raziskavah prikazuje nespecifičnost začetkov gejevskega in lezbičnega gibanja v Sloveniji, saj se je za razliko od zahodnih metropol, kjer se je najprej izoblikovala koncentracija gejevske in lezbične populacije, v kateri se je nato oblikovala kritična masa za politično, socialno in kulturno nadgradnjo, slovenska scena še vedno navezovala na gibanje, ki vzpostavi samo sceno, ne pa z obstojem celotne skupnosti, saj je bila kot taka prešibka, da bi ohranjala sceno. Slovenska gejevska in lezbična scena se je vzpostavila v sklopu takratnih novih družbenih gibanj, ki so se popularizirala v Sloveniji in so imela pomembno vlogo pri prehodu iz socializma v postsocializem (Velikonja v Kuhar 2009, 33).

Ta premik k alternativnim družbenim gibanjem, kot ugotavlja Jalušič, vzpostavlja novo lestvico razmerji med intimnim, zasebnim in javnim, kar se kaže predvsem v pojavu »novih« identitet, kar je povezano predvsem z manifestom kulturne produkcije gejevskega kulturnega opusa (Jalušič 2002).

3.2 DEVETDESETA

Prelom sredi devetdesetih v Sloveniji nakazuje na razvoj in odziv na aktualna politična dogajanja v celotnem slovenskem prostoru kot tudi znotraj gejevske in lezbične scene. Teoretska znanja in razprave so predvsem v lasti gejevske in lezbične revije *Revolver* (začne izhajati 1990), od 1997 naprej pa jih prevzame politična, socialna in kulturna revija *Lesbo*, ki spodbuja objavo avtorskih člankov in z njimi razvoj homoseksualne oz. queerovske študije. Kot napredek na kulturnem in političnem področju gejevskih študij štejemo leto 1995, ko izide prva tematska revija na temo gejevskih in lezbičnih študij – 177. številka *Revije za kritiko znanosti*, istega leta pa izide tudi prvo izvirno avtorsko delo s področja gejevskih in lezbičnih študij *L: Zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984–1995* avtoric Suzane Tratnik in Nataše S. Segan (Kuhar 2009).

Na prelomu devetdesetih se dokončno uveljavijo študije spolov, ki prodrejo v univerze tudi s temami, povezanimi s homoseksualnostjo. Velik premik na področju kulturnega in znanstvenega napredka se kaže še v podpori univerz z organizacijo gostujočih predavanj o gejevskih in lezbičnih vprašanjih, ki jih izvajajo akterji gejevskega in lezbičnega gibanja.

3.2.1 QUEER TEORIJA

Queer politika je kot osrednja teorija, politika in aktivistično gibanje v devetdesetih pod svoje okrilje združila vse geje, lezbijke, biseksualce, transvestite, transseksualce, feministke. Osrednja politika queer gibanja temelji na identitetni politiki in v svojem kontradiktornem žargonu pomeni psovko za homoseksualce, hkrati pa ironično označuje nekaj čudaškega, ponarejenega, celo bolehnega. Ker se queer politika celostno zanima za spol in spolnost, to pomeni velik premik k moderni analizi konstrukcije spolov in za razliko od drugih podobnih gibanj združuje in prevzema ostanke različnih identitet, ki doslej niso bile umeščene nikamor (Sukič 1997, 213–215). Queer gibanje nam razkrije heteronormative in kljubuje tistemu, kar je »normalno in naravno« (Zupan Sosič 2005).

3.3 NOVO TISOČLETJE

V novem tisočletju se homoseksualni diskurz prebije v mainstream družbe, na kar očitno nakazujejo vse pogostejše reprezentacije v popularni kulturi, medijih, pisani obliki ter tudi v spremembi gejevske in lezbične politike.

Gejevska in lezbična politika v novem tisočletju postane integracijska identitetna politika, na katero so v veliki meri vplivale Evropska protidiskriminacijska direktiva in nove gejevske in lezbične organizacije v Sloveniji, katerih glavno izhodišče je v temelju integracijsko, hkrati pa zaostruje dogajanje na sami gejevski sceni, saj dosednji okvir postaja preozek za integracijo celotne heterogene homoseksualne populacije. Zato se politika lezbične in gejevske organizacije transformira v queerovsko politiko, čeprav tudi sama aktivno sodeluje pri »integracijskih projektih«, kot je bila priprava zakona o pravni ureditvi položaja istospolnih partnerskih zvez. V politiko tako vse bolj vstopa vprašanje o pravni regulaciji istospolnih zvez, mediji pa s svojo močjo ustvarjanja družbe spektakla vse bolj zahtevajo opredelitev politike glede te teme. Tako je homoseksualnost počasi vstopala v mainstreamovsko kulturo in politiko ter skupaj s prizadevanji aktivističnih organizacij in z bojem proti diskriminaciji postajala vse bolj vsakdanja družbena tematika (Kuhar 2009, 37–38).

Mirovni inštitut (inštitut za sodobne družbene in politične študije) na prelomu tisočletja prevzame glavno vlogo pri razvoju LGBT. V letih 2002–2004 izvedejo prvo kulturološko sociološko raziskavo o vsakdanjem življenju lezbične in gejevske skupnosti v Sloveniji in hkrati izdajo precej LGBT študij tako v slovenskih kot angleških knjižnih izdajah.

V Sloveniji sta v tem času znani predvsem »gejevski in lezbični« založbi Lambada in Vizibilija, ki v tem času produktivno nadaljujeta z izdajanjem teoretskih in znanstvenih razprav, ki presegajo zgolj antropološke analize homoseksualnosti in sežejo tudi na področje literarne konstrukcije seksualnosti, s čimer omenjeni založbi ohranjata prvo literarno dediščino gejevske in lezbične literarne konstrukcije homoseksualnosti iz devetdesetih let. Kot enega prvih homoseksualnih avtorjev postmodernizma tako obravnavamo Braneta Mozetiča, ki je leta 1989 uredil antologijo poezije 20. stoletja s homoerotično motiviko *Drobci stekla v ustih*, leto kasneje pa še antologijo homoerotične ljubezni v slovenski literaturi *Modra svetloba*.

S tem Brane Mozetič dokaže, da je homoerotična literarna produkcija prisotna že prej, v kvantitativnem pomenu pa preseže sociološke, politične, antropološke in ostale analize gejevskih in lezbičnih vprašanj (Kuhar 2009, 39).

4 RAZVOJ HOMOEROTIČNE LITERARNE PRODUKCIJE

Moje zanimanje za razvoj homoerotičnega področja književnosti izhaja iz dejstva, da je to področje v Sloveniji še vedno delno neraziskano, saj erotiki na literarnem področju še vedno pripada podrejen položaj, na kar opozarja tudi Alojzija Zupan Sosič. V študiji, ki je hkrati tudi spremna beseda antologije erotične poezije *V tebi se razraščam*, ugotovi, da je literarna veda v svojih študijah zapostavljala vsakršno povezanost z erotiko: »literarnovedni strokovnjaki erotiki niso posvetili dovolj pozornosti: čeprav je erotična literatura stara več kot dva tisoč let in si tako zasluži uvrstitev med klasično literaturo« (Zupan Sosič 2009, 135). Čeprav ima erotika kot taka izredno pomemben delež ljubezenskih fantazem v literaturi, so jo dolgo zanemarjali in podcenjevali njeno moč, če pa je presegla meje tradicionalnega združenja med moškim in žensko, pa je bila deležna kritik in ignorance (Kac 2013, 55).

Navezanost postmodernih literarnih stilov s postmodernimi besedili ne izhaja iz novejših lezbičnih/gejevskih vsebin in manifestacij, ampak predvsem iz prepoznavanja eksplicitnih postmodernih stilov homoseksualnih avtorjev ali del o lezbičnih in gejevskih karakterjih.

V svojem smislu so to še vedno ostanki modernistične kritike, ki vodijo v vedenje, kako literarna produkcija homoseksualnih del spodbija, redefinira in ponareja spolne in seksualne kategorije. Tako je postmodernistično homoerotično delo postavljeno v središče kritike same kulture, v študije o postmodernem razumevanju moči, kultur in seksualnih subjektivitet, ki jih oblikuje poststrukturalistična misel in hkrati negirajo prej znanim idejam o subjektu. S tem redefinirajo temeljne, doslej znane kategorije spola/seksualnosti, modernistične metodologije ter v identiteto usmerjene epistemologije. (Roof 2001, 275).

4.1 HOMOEROTIKA V SLOVENIJI

Pri raziskovanju razvoja homoerotične motivike in literature v slovenskem prostoru sem s pomočjo znanstvenih člankov Alojzije Zupan Sosič in enega prvih slovenskih

homoerotičnih pesnikov Braneta Mozetiča prišla do dejstev, ki jih tudi Mozetič navaja v antologiji *Modra svetloba* (1990, 158). Tam namreč ugotavlja, da je homoseksualna tematika v slovenski literaturi najpogostejša v prozi ter da na slovenskem prevladuje moška homoerotika nad žensko (Mozetič 1990, 155–158).

Njegove analize in antologije so prikazale, da se je v preteklosti redko pojavil homoseksualec kot glavni akter ali osrednji junak v literaturi. Kot prvi slovenski homoerotični roman izpostavi roman *Dečki* (1938) Franceta Novšaka, ki pa je povzročil val neodobravanja in družbene deviacije ter je bil prav zato hitro pozabljen in zamolčan. V času po drugi svetovni vojni je homoerotična zvrst literature poniknila, saj se o tem zaradi političnih razlogov ni kaj dosti razpravljalo, motiv homoerotike pa se v večji meri začne spet kazati v sedemdesetih letih s pojavom politične emancipacije in liberalnejše družbe, ki si je izborila vstop homoseksualnosti v literaturo.

Vseeno pa v Mozetičevi antologiji *Modra svetloba*, v katero sta vključeni samo homoseksualna poezija in proza, ugotovimo, da je homoseksualec marginaliziran in potisnjen na obrobje. Izboru besedil, ki prikazujejo preboj slovenske homoerotične literature, sledi Mozetičeva krajša študija *Mutasti greh*, v kateri opisuje razprave o prvih odzivih na homoseksualnost v literaturi pri nas.

Besedo homoseksualnost parafrazira z izrazito negativnimi besednimi zvezami, ki so takrat bolj ali manj preneseno govorile o drugačnosti, to so: »*mutasti greh, motnja proti narodi, protinaravna čud, abnormalno nagnjenje, sramotni madež, protinaravna pregreha itd.*« (Mozetič 1990, 155–158).

Pregled najnovejšega slovenskega romana (1990–2005) še vedno ne zapisuje veliko homoerotičnih motivov, čeprav se je njihov delež v primerjavi s prejšnjim desetletjem povečal. Homoerotični motivi so se pojavili v devetih romanih (B. Bojetu, *Filio ni doma*; A. Čar, *Igra angelov in netopirjev*; F. Frančič, *Sovraštvo*; Z. Hočevar, *Rožencvet*; A. Morovič, *Tekavec, Vladarka*; V. Möderndorfer, *Tek za rdečo hudičevko*; A. E. Skubic, *Fužinski bluz*; B. Svit, *Smrt slovenske primadone*), homoerotična tematika pa v treh (B. Mozetič, *Angeli, Zgubljena zgodba*; S. Tratnik, *Ime mi je Damjan*). Podobno s svetovno literarno produkcijo tudi pri nas prevladuje gejevska problematika, ki je v težnji po apolitizaciji podobna manj prisotni lezbični motiviki.

V vseh naštetih romanih se izoblikuje (tako kot v medijih) depolitizirana podoba homoseksualca, nasprotna angažiranosti sočasnih novih družbenih gibanj, prisotnih tudi v Sloveniji. Kategorije homoerotike se v romanih gibljejo skozi štiri faze: od stereotipizacije preko skrivnosti in medikalizacije do normalizacije. Skupna značilnost romanov s homoerotično motiviko in tematiko je prav mejnost nekaterih kategorij, ki se na primer iz stereotipizacije nagibajo k normalizaciji. (Kac 2013, 83).

Eden največjih slovenskih homoseksualnih literatov, sploh na področju poezije, pa je gotovo Brane Mozetič. Njegove pesmi prikazujejo »neočiščeno«, intenzivno, grobo spolnost, zato so nabite z intenzivnimi občutki, motivi nesrečne ljubezni, hrepenenja in duševne bolečine. Izdal je pesniške zbirke *Modrina dotika* (1986), *Zaklinjanja* (1987), *Mreža* (1989), *Metulji* (2000), *Banalije* (2003). Nekatero pesmi iz prvih treh zbirk je objavil v svoji antologiji, Sosičeva pa je iz teh zbirk (razen iz zbirke *Mreža*) v antologijo slovenske erotične poezije uvrstila nenaslovljene (za naslov pesmi vzemimo prvi verz) Ližem, stiskam, grizem, Kadar ljubim, sem božanski, Ta slast, da vame butaš, Ne vem, kako dolgo bom še zdržal.

Njegova poezija je polna »agresivne moške erotike«, za opis trpljenja ne izbira besed, motivi, ki se pojavljajo med občevanjem, so groteskni. Lirski subjekt v večini pesmi konča pesimistično, ljubezen ga ne izpolnjuje, ljubimec ga ne razume.

Mozetičeva uporaba vulgarizmov je jezikovni odraz eruptivnih čustvenih stanj lirskega subjekta, ki so tako silovita, da ne prenesejo olepšav. Sosičeva njegov slog opiše kot »dekadenčno govorico, podprto z estetiko grdega« (Zupan Sosič 2009, 19). Gre za unikatni stil v slovenskem prostoru.

Kot ugotavlja Alojzija Zupan Sosič, je postmoderna homoerotična motivika s slovensko homoerotično literarno tradicijo primerljiva v statusu epizodičnosti, v nekaterih romanih pa se od nje razlikuje po razumevanju homoseksualnosti kot zatočišča pred grobstvo heteroseksualne družbe.

Sodobni pristop pa skuša prevrednotiti in izenačiti homoseksualno in heteroseksualno ljubezen v literarni tematiki, v kateri tudi homoerotika (kot heteroerotika) sporoča univerzalne resnice: ljubezen kot duhovno-čutna obsesija prižene literarne osebe v

nerešljive bivanjske stiske predvsem zato, ker se ne zavedajo, da njihovo jedro spodjedajo boleznici današnjika, zdolgočasnost in medspolna komunikacijska blokada (Zupan Sosič 2005, 5–14).

4.2 LIK HOMOSEKSUALCA

V slovenski literaturi je homoseksualnost očitno zaprta v povsem moške kroge, ki obenem predstavljajo tudi izgovor, pojasnilo, opravičilo – naj gre za internat, zapor, taborišče, samostan, vojsko ali šolo. Včasih je predstavljena v daljno preteklost ali v tujino, kjer so homoseksualci tujci. Homoseksualec je praviloma starejši pohotnež, ki izkorišča svoj položaj. V sebi je moten, pred drugimi se skriva, laže, goljufa ipd. Seveda je njegovo življenje nesrečno ali pa se celo žalostno konča. Drugo obliko pa predstavlja asexualna istospolna zveza, v kateri je govora predvsem o ljubezni, in to čisti. Ta je edina sprejemljiva, celo v tem primeru. (Mozetič 2001a, 376).

Tako nam kratek zgodovinski pregled prikaže, da se homoseksualnost v literaturi pojavlja vedno v skladu z družbenim (ne)odobravanjem in družbeno deviantnostjo. Pri obravnavi literature s homoerotično motiviko sem se oprla predvsem na razpravo Literatura na margini (1997), ki večinoma govori o tem, kdaj so bili homoseksualci potisnjeni ob margino družbe in kaj je tisto, kar jih danes žene na rob družbe. (Mozetič 1997)

Vse naracije homoseksualnosti v postmodernizmu odpirajo prostor za homoseksualnost kot kategorijo, ki jo producira bodisi kolaps meta-naracij bodisi postmoderna revizija totalnosti in resnice.

Tako so geji in lezbijke ob drugih marginaliziranih »manjšinah« postali označevalci za pojav »drugega«, ta pa lahko, kot meni Andreas Huyssen, »skozi perspektivo marginalizacije subvertira razkol med visoko in nizko kulturo, artikuliran v vladajočem polju, pa tudi reprezentacijsko homogenost tega polja« (Wiegman v Roof 2001, 271).

Njegova domneva o linearnem razmerju med modernistično in postmodernistično identiteto geja/lezbijke sovпада z zgodovinskim pojavom postmoderne anti-estetike in je del spodbude postmodernizmu, ki nakazuje in deluje družno kot konstelacija težko obvladljivih kulturnih sprememb (Roof 2001, 271).

Kompleksnost strukturnih sprememb tako v družbi kot v literarni produkciji podpira domnevo postmodernistične koncepcije »postidentitetnih« seksualnosti, ki niso »neomejena in neobvezujoča drsenja pozicij in oblik«, kot meni Judith Halberstam, ampak nakazujejo na stanje, ki »kaže jalovost raztegljivih izrazov, kot so lezbijka ali gej ali straight ali moški ali ženska, v odnosu do širokega polja izkušenj, vedenj in samo-dojevanj«² (Halberstam v Roof 2001, 272).

5 IZBRANA DELA

V tem poglavju se bom osredotočila na analizo izbranih del literarnega opusa Braneta Mozetiča in njegovega prispevka k sodobni homoerotični književnosti ter sistematični uveljavitvi homoseksualne identitete skozi njegova dela. Brane Mozetič je skupno objavil deset pesniških zbirk (*Zaklinjanja*, *Mreža*, *Obsedenost*, *Pesmi za umrlimi sanjami*, *Metulji*, *Banalije* ...), knjigo kratkih zgodb *Pasijon*, roman *Angeli* in roman z rejverske scene *Zgubljena zgodba*. Prav tako je zaslužen za dve antologiji homoerotične literature pri nas in je hkrati pomemben akter gejevskega gibanja, urednik dveh knjižnih zbirk (Aleph in Lambda) in promotor slovenske literature v tujini (pri Centru za slovensko književnost).

Osredotočila se bom na sledeča dela: *Zgubljena zgodba*, *Banalije*, *Pasijon* in *Pesmi za umrlimi sanjami*. Z metodo analize tekstov bom poskušala odgovoriti na svoje raziskovalno vprašanje, ki temelji na predispoziciji, da je razvoj homoseksualne identitete in njene marginaliziranosti v sferi kulture odvisen predvsem od pomenov, ki jih subjekt pripiše konceptu homoseksualnosti.

Z analizo bom odgovorila na raziskovalno vprašanje: Kako družbeno-ideološki diskurz o homoseksualnosti vpliva na Mozetičevo reprezentacijo homoseksualca kot družbenega subjekta ter kako ta diskurz vpliva na konstrukcijo homoseksualne identitete v njegovih literarnih delih?

² Prepoznavanje paradoksa znotraj modernistične/postmodernistične identitetne trgovine po mnenju Butlerjeve postavlja atribute gejevskih/lezbičnih kategorij na stran stereotipne postmoderne, saj se njene vrednote utemeljujejo ravno na manku le-teh pa tudi na izzivu meja. "Z identitetnimi kategorijami imam stalno težave," pravi Butler, "smatram jih za toge ovire, sprejemam in razlagam kot nujno zlo, hkrati pa je kategorija instrumentalna ravno zato, ker je nestabilna in jo je mogoče spodbijati, pravzaprav me kategorija ne bi zanimala, če ne bi predstavljala težave; prav užitek, ki ga ustvarja nestabilnost teh kategorij, vzdržuje različne erotične prakse, zaradi katerih sem tudi sama kandidat zanje" (Butler v Roof 2001, 272).

5.1 ZGUBLJENA ZGODBA

Roman *Zgubljena zgodba* je izšel leta 2001. V njem je poglobljena homoerotična tematika, saj sledimo glavnemu junaku Bojanu, ki je gej, in njegovi zgodbi, prepleteni z rejversko subkulturo. Roman je napisan v obliki dnevniških zapiskov, v katerih ima bralec vpogled v najintimnejša čustva in stiske glavnega junaka. Ker je roman izrazito mladostniški, sta temu primerna tudi raba jezika in dogajalni prostor, saj nam Mozetič približa gejevsko nočno življenje v klubih, kot so Propaganda, K4 in Ambasada Gavioli. Roman eksistencialno problematizira vprašanja sodobnega časa, predvsem vprašanja spolne identitete in spoprijemanja z drugačnostjo. Odpira meje družbenega razumevanja in sprejemanja. V *Zgubljeni zgodbi* postane spolna usmerjenost gojišče identitetnih zmed in kriz, ukvarjanje s spolno identiteto pa je osrednja romaneskna os. Tako v obravnavanem romanu doživljajo identitetne krize predvsem mlajši narkomani (npr. Janez, Arjun), ki se pridružijo gejevski družbi zaradi droge.

Njihova pragmatična logika ne ogroža le erotike, pač pa tudi prijateljstvo, saj se glavni literarni lik, homoseksualec Bojan, ne upa več iskreno približati moškim. Središče »prazne eksistence« literarnih oseb je namreč droga, zaradi katere so vsi zaprti v ponižujoč krog iskanja omame in zastrašujočega vegetiranja. Dnevniška pripoved ni samo obsodba represivne heteroseksualne matrice, ampak predvsem zgodba mladih. Izgubljeni v hlastanju po zgolj čutnih užitkih se srečujejo v klubih in diskotekah rejverske subkulture, kot so Propaganda, K4 in Ambasada Gavioli, komunikacija med njimi pa poteka samo v času zadrogiranosti³. Glavni junak Bojan želi iz klobčiča zabav in površnih avantur izbrskati globljo ljubezen, a se mu to ne posreči.

Ker je k normalizaciji romaneskne podobe homoseksualnosti največ prispevalo prav eksperimentiranje mladostnikov, se tovrstna homoseksualnost še vedno vrti v krogu normalizacije po meri heteroseksualcev, ki jim pomeni istospolnost zgolj prehodno fazo spolnega razvoja. Homoerotika, ki je umeščena na obrobna prizorišča subkultur, diskotek, plaž in podobno, deluje kot simbol, ki se začne zapletati zaradi pollaščevalnih, nasilnih, obsesivnih in ambivalentnih silnic.

³ »Morda bi bilo bolje, da se neham družiti z njimi. /.../ Da neham z drogo. Vse skupaj ni nič: In ves ta folk, ki je tam tako prijazen, je to samo od zadetosti. /.../ saj jih treznih nikoli ne vidim, nikoli ne slišim, nikoli ne srečam.« (Mozetič 2001b, 116)

V svojem bistvu homoseksualnost ni obravnavana kot moralno sprevrženo ali zgolj erotično razmerje, zato ni ovita v meglice greha, sramu in abstraktnosti. Kot duhovno-čutna obsesija, oropana iskrenosti in zvestobe, je podobna in enakovredna heteroseksualni ljubezni, katere jedro spodjedata bolezni današnjika: z dolgočasnost in medspolna komunikacijska blokada (Zupan Sosič 2005).

5.2 PASIJON

V Mozetičevem opusu literarnih del najdemo tudi *Pasijon*, prozni prvenec, ki ga je založba Aleph izdala leta 1993. V njem je zbranih 35 kratkih življenjskih zgodb, ki se nanašajo na eksplicitno homoerotično tematiko. Kot v spremni besedi piše Andrej Blatnik (1993), so izjema prve tri zgodbe Kino, Cesta in Pesem, saj avtor v njih še uporablja nekatere pesniške prijeme in tematika v njih ni tako eksplicitno podvržena homoerotiki, ampak se nanaša na doživljanje sveta okoli sebe, silne teže ljudi, ki ga dušijo s svojo enakostjo, ljubezni, njegovega sebstva, postavlja si vprašanja svojega smisla eksistencialnosti in z odporom odgovarja nanje. V naslovu zbirke najdemo izpeljanko iz besede *passio*, ki nakazuje na binaren koncept strasti in trpljenja, dveh stalnic, ki spremljata skoraj vsako zgodbo v *Pasijonu*. Mozetič v svojih zgodbah in svojem stilu pisanja ne uporablja besedne redundance, celotno podobo zgodb uprizarja »brez nepotrebnih zastranitev, kot neopazno prevleko premočrtne, a nikdar banalne fabule, menjave pripovedovalčevih položajev in pripovedovalčeve refleksije pa so skrajno utemeljene, osmišljene« (Blatnik 1993, 100).

V zgodbah je močno prisotna fikcijska obsedenost z dvema skrajnostma, dualizem, ki je po navadi v dotedanji slovenski literaturi postavljen v totalno nasprotje. Eros in tanatos pa se v nasprotju s slovensko literarno zgodovino v Mozetičevih pripovedih srečujeta kot ljubimca in ne kot dualna nasprotnika. V Mozetičevem primeru je »passion, strast, nujno in sožitno pospremljena s passion, trpljenjem« (Blatnik 1993, 101).

Vez med t. i. erosom in tantosom v zgodbah spremljajo ponavljajoči prizori raztelesenja ob seksualnih stikih akterjev, ki nas popeljejo v misel, da je 'razkol' med njima nujen za prehod v nove psihološke razsežnosti akterjeve biti, saj je v vsaki zgodbi prisiljen do skrajnosti, do smrti spolnega akta, vrhunca, ki ga pripelje v iskanje samega sebe. Vezivo vseh zgodb, z izjemo prvih treh, sta sperma in kri, ki simbolno nakazujeta preplet erosa in tantosa, dualizma ljubezni in sovraštva, strasti in trpljenja.

Vse dualizme, ki jih zgodbe nakazujejo, predstavljajo šok za bralca, saj se odvijajo v skrajnih situacijah, rojstvo–smrt, užitek–bolečina, v katerih ne gre več za spolni akt, ampak za prevlado, pri čemer je najbolj prepričljiva tista, ki prevladanemu ne vzame le užitka ampak tudi možnosti za realizacijo celotne fantazme (Blatnik 1993, 102).

Poglejmo nekaj primerov iz izbrane knjige, ki nam prikazujejo omenjeno strast in trpljenje, užitek in skrajnost. V zgodbi Nino, se prvoosebni pripovedovalec maščuje svojemu nekdanjemu ljubimcu za njegova dejanja in ponižujoč odnos. Erotične scene se spreminjajo v vedno bolj nasilne in nevarne in tako na koncu pride do posilstva⁴. Tema destruktivnosti in maščevanja se pojavi tudi v kratkih zgodbah Nesrečnež, Disko in Britvica, v katerih maščuje svojo okužbo z aidsom in svoje ljubimce zaznamuje s spermo, ki je simbolično prikazana kot simbol smrti.

Prav tako zgodba Bes nakazuje strah pred zblizanjem s partnerjem zaradi okužbe, hkrati pa jezo, ki jo goji do heteroseksualcev, ki se jim ni treba javno skrivati in lahko izkazujejo ljubezen brez obsojanj. V zgodbi Video gre prav tako za element maščevanja, kjer se prvoosebni pripovedovalec znese nad Tomom (ga rani z nožem), za katerega meni: »Bolje, zdelo se mi je, da nima pojma o prijateljstvu, da nima pojma o ljubezni, da nima pojma o čustvih, da funkcionira tako, kot vsi tipi v porničih. Bil je tak kot vsi pedri.« (Mozetič 1993, 45). Iz te kritike homoseksualcev, ki jo nakazuje prvoosebni pripovedovalec, lahko izhajamo, da si želi prave ljubezni, da si želi trajnejšega razmerja, a se vedno znova vrača k destrukciji^{«Glej op. 4»}.

Če naredimo nek osnovni oris *Pasijona*, lahko uvidimo, da je Mozetičev junak skozi zgodbe posameznik, posameznik, ki je venomer v iskanju, ne zgolj samega sebe, ne išče zadovoljstva, nečesa, kar bi ga dopolnjevalo, presegalo njegove okvirje biti. Išče drugost, išče smisel biti, svojega dejavnega bivanja v svetu, ki lahko obvladuje užitke drugih in razpolaga z življenjem drugih. In to drugost navsezadnje najde v svoji zrcalni podobi, v skrajnosti, v kateri postaja objekt samemu sebi (Blatnik 1993, 101).

⁴ Zgodba Posilstvo kaže, kako se prepleta bolečina ob posilstvu in užitek ob maščevanju homofobom, saj jih je ob posilstvu okužil z virusom HIV. »[P]raznili so svoje ude, jih namakali vame kot kruh v vino, stokali, rohnili, bila je prava moč in sila, navdušeni, ker me prebadajo, ker me koljejo, tekla je kri itd. Bilo mi je v veselje, veliko veselje, in komaj sem še kaj čutil.« (Mozetič 1993, 62).

Toda zdaj so padle barikade in zares se mi je odprla glava, in tam notri, notri ni bilo ničesar. Ne, pod seboj, zaman si iščem korenine, zdi se, da so izginile, in počasi, prav počasi se sušim, ne da bi opazil. A ne ristem in ne vem, od kod sem sploh prišel, zakaj sem tu, v kaj bi vzpenjal se, za čim težil. Čisto rahlo slutim, da nekje ostaja nekaj mene, ali v tebi, morda v pasantih, le tu, le tu ni prav ničesar, da bi rekel, to sem jaz. Čutim, da me ni, da me nikdar ni bilo, da sem še, da že sem prah. (Mozetič 1993, 11).

5.3 BANALIJE in PESMI ZA UMRILIMI SANJAMI

Vsekakor moramo v sklop homoerotične poezije umestiti tudi enega najprepoznavnejših slovenskih pesnikov, Braneta Mozetiča. Njegove pesmi simbolizirajo nesrečno ljubezen, hrepenenje, duševno bolečino in tematizirajo grobo spolnost. Njegov opus obsega pesniške zbirke *Sneguljčica in sedem palčkov* (1976), *Soledadesi* (1978), *Modrina dotika* (1986), *Zaklinjanja* (1987), *Mreža* (1989), *Obsedenost* (1991), *Pesmi za umrlimi sanjami* (1995)⁵, *Metulji* (2000) in *Banalije* (2003)⁶.

V analizi pa se bom osredotočila predvsem na dve zbirki, in sicer na *Banalije* in *Pesmi za umrlimi sanjami*.

Poezija v omenjenih dveh zbirkah nam skozi lirski subjekt, ki je vedno prvooseben in moški, prikaže avtobiografskost njegovih pesmi, saj zaznamo govor samega pesnika, hkrati pa na to nakazujejo tudi nekatera realna dejstva, povezana z avtorjevim življenjem, na kar v največji meri vpliva prav njegova homoseksualna identiteta, ki zaznamuje njegovo življenje.

Govorica lirskega subjekta v njegovih pesmih izhaja iz njegovih čustev in reflektira podobe sodobne postindustrijske in zdolgočasene družbe, ki išče dražljaje, da bi jo prebudili iz omame denarja, hedonizma, družbene moči, lepote in iskanja užitkov. Zato skuša lirski subjekt prikazati svet, v katerem živi in reflektivno odseva družbeno kritiko identitet.

»Tvoje mesto je konec sveta
brez kakršnega koli upanja, je vegetiranje, so peklenke muke,

⁵ V slovensko-francoski izdaji, ki je dvojezična, so izbrane pesmi iz Mozetičevih zbirk *Zaklinjanja* in *Mreža*.

⁶ Za pesniško zbirko *Banalije* je leta 2003 prejel Jenkovo nagrado.

je koncentracija vseh negativnih sil, ki težijo le k temu, da naredijo iz tebe bebca, pohabljenca.» (Mozetič 2003, 85).

Identiteta, skrita v pesmih Braneta Mozetiča, nam razkriva izgubljenost vrednot in obrobnost postmodernistične družbe in kritike družbenega delovanja; »govorijo / in se ne dotikajo, ali pa molčijo / in se fukajo v mraku zadnjih sob« (Mozetič 2003, 35). Sveta lirski subjekt v pesmih ne razume, vanj je 'izvržen' proti svoji volji, močno pa je zaznamovan tudi s preteklostjo in travmatičnimi izkušnjami z očetom, ki so ga usodno zaznamovale.

»Nisem se mogel znebiti očeta, kateremu se ni zdelo vredno, da bi stal ob meni. Zato mi ni bilo nenavadno, ko si me tisočkrat zapustil. Vselej sem se vračal na rob tvojega trebuha, z mokrim licem sem ležal tam, čakal, da se dvigneš in spet odideš.« (Mozetič 2003, 49).

Tako se v pesmih nizajo spomini na otroštvo, ki je bilo močno zaznamovano, hkrati pa je izgubljeno otroštvo povezano tudi z odkritjem homoseksualne identitete. Skozi pesmi odkrito priznava, da so v kaotičnem svetu edini možni načini preživetja omama, hedonistični užitki, telesna strast, saj se skozi njo pomakne v stanje najvišje oblike samopotrditve⁷, obstoja, vendar pa se zaveda, da so to občutki, ki prinašajo kratkotrajno omamo in ne morejo izničiti pesimističnega sveta.

Banalnost življenja sodobne družbe, omejene s predsodki, pa potrjujejo že začetni verzi zbirke »Stvari / so postale banalne, življenje, pisanje, / odveč.« (Mozetič 2003, 5).

Mozetičev odnos do telesa in dialektika takšne življenjske drže združujeta dva elementa – bolečino in užitek. V svojih pesmih namreč bolečino, ki jo doživlja v zunanem svetu, grozo bivanja, premaguje z iskanjem užitkov, ki ga vodijo v trenutno zadovoljenje. Užitek kot sam pa je pogojen z doživljanjem bolečine, saj mu šele bolečina predstavlja izhod iz 'otopelosti', bolečina je tista, ki zanj predstavlja edino

⁷ »[K]adar ljubim, sem božanski« (Mozetič 1987, 23).

znamenje, da je živ; »butaš, kremplje mi zarivaš v kožo / in z zobmi me trgaš kos za kosom ... stiskaš me in kar naprej ponavljaš // še sem, še sem.« (Mozetič 1995, 65).

Mozetičeve pesmi so natrpane z »*agresivno moško erotiko*«, opisi trpljenja so slikoviti, Eros kot sila življenja pa je prepleten s Thanatosom, ki vnaša značaj temačnega, nečesa, česar se z besedami ne da opisati.

*»besede, le besede, besede so
prelahke, besede so prelepe
da izrazile bi grozo, strah v očeh
na ustih, trzaje lic, drget in krik*

*vijejo se kakor reka, polzijo
skozi prste, ne usekajo z rezilom
vse preveč lebdijo v zraku.« (Mozetič 1995, 51).*

Mozetičeva uporaba vulgarizmov je jezikovni odraz eruptivnih čustvenih stanj lirskega subjekta, ki so tako silovita, da ne prenesejo olepšav (Kac 2013, 81). Mozetič erotiko premakne iz varne udobnosti na mejo smrti, v prizore brutalnega in užitek opazovanja nemoči.

*»v črni sobi sklanjam se nad tabo
S svečo osvetlujem tvoj obraz
Sledove rezov, udarcev, krče
Ust, ko vosek ti kaplja na prsi« (Mozetič 1995, 33).*

Muka telesa se, podobno kot v simbolizmu, napaja iz lepote jezika, zavest minljivosti pa z intenziteto naturalizira slovar telesnosti. Simbolistična poetika se tako vrti okoli v krogu klasičnega obrazca ljubezni, kjer mora biti prisoten (krščanski) altruističen mit odrekanja, kar pa urbani nevrotizem s poudarjeno narcisoidnostjo ne prenese in ga torej odklanja. (Zupan Sosič 2009, 159–160).

Iz pesmi sklenemo, da Mozetičev pesniški jaz občuti bivanjsko praznino, ki jo razkriva dekadenci govornica, podprta z estetiko grdega. Ker mu telesna razsežnost ne more ponuditi jamstva za ugodje, saj mu omogoči le trenutno hedonistični užitek, se njegova percepcija sentimentalizira⁸.

⁸ »pridi in končaj vse to, obleko
Spusti z mene, mirno in narahlo

Vendar pa običajno sledi *post koitum*, padec v resničnost in trajno odčaranost, zato se izogiba čustveni navezanosti in se predaja svoji obsesiji z golo strastjo, ki mu pomaga živeti v tem svetu. (Zupan Sosič 2009, 19).

Gre za unikaten stil v slovenskem prostoru. Ne samo zaradi količine, ampak predvsem zaradi literarne kakovosti njegovih pesmi bi ga zlahka označili za »največjega slovenskega homoerotičnega pesnika« (Kac 2013,81).

6 SKLEP

V pričujočem diplomskem delu sem skozi prikaz in kritično analizo izbranih literarnih del Braneta Mozetiča skušala odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje, kako družbeno-ideološki diskurz vpliva na Mozetičevo reprezentacijo homoseksualca kot družbenega subjekta in kako ta subjekt vpliva na konstrukcijo homoseksualne identitete v njegovih literarnih delih. Skozi analizo so me zanimali artikulacije fantazem homoseksualnih odnosov v njegovih delih in razmerja moči, ki jih družba projicira na eksistencialne težave homoseksualne skupnosti.

Po analizi izbranih literarnih del sem ugotovila, da je homoseksualna identiteta v Mozetičevih delih odvisna predvsem od pomenov, ki jih subjekt pripisuje konceptu homoseksualnosti, kar odraža tudi Mozetičev homoerotični literarni opus, ki reflektira njegov pogled na družbeno oblast in identiteto, ki se ne skriva za krinko homofobnosti.

Skozi dela, ki sem jih analizirala, nam problematizira negativno konotacijo homoseksualnosti, hkrati pa s svojimi deli opozarja, da v sodobni literaturi primanjkuje strasti in erotike, zato skuša literarno realizirati glavnega junaka – homoseksualca, pri čemer se subjekt vedno znova predaja seksualnim užitek in nam s tem sugerira, da heteroseksualni manko, zaradi katerega je 'izvržen' iz družbe, vedno znova nadomešča v ekscesu začasne seksualne potešitve. Erotika je v nasprotju z ljubeznijo, ki je mnogo širši pojem, najbolj pomemben vidik ljubezni, ki je opredeljen z biološko osnovo človeka. Je višek občutka spolne ljubezni, zato je erotika oblika človekovega notranjega življenja, ki išče svoj predmet zmeraj zunaj sebe.

*Kot da je poslednjič, v vodo me položi
Spiraj kožo, da občutim mehkost
Tvoje roke, in poljubi me na usta sladko, kot ne zna nihče.*« (Mozetič 1995, 59).

Erotika se razkriva predvsem v sugestiji in skritih namigih napetosti, ki se lahko stopnjujejo vse do obsedenosti. Tako v Mozetičevih delih prevladujeta strast in transgresija, pri kateri z združitvijo užitka in bolečine privede erotiko do meje smrti, izpostavi eksistencialna vprašanja in iskanje absolutnega kot simbol zapostavljene identitete v 'odčaranem' in banalnem svetu.

Homoerotična dela Braneta Mozetiča tematizirajo erotično moč/nemoč, nasilno erotiko, odvisnosti od seksualnih užitkov, odvisnosti od drog ali nesrečne ljubezni, vendar v svoji biti ohranja pozitivno naravnost, v kateri se menjajo odnosi ljubezni, trpinčenja, emocij. Nabit je s protislovno ljubeznijo, ki prikazuje prvinskost in intenzivnost občutij, kakršnih doslej ni uspel ubesediti še nihče.

Vsa Mozetičeva izbrana dela pa prikazujejo nekakšno linearno realizacijo vzporednega literarnega sveta, povezano s skupnim virom ontološkega napajanja, in sicer je z njegovimi prikazi homoseksualne eksistence v knjigah mogoče opaziti historično afiniteto, ki prikazuje stanje družbe in identiteto literarnega lika, ki obstane nekje med performativnimi dejanji prikrivanja, subverzij, groteskne realnosti in ekscentrične spolnosti, ki fikcijsko realnost spreminja v senzibilno resničnost ironije, želja, trpljenja in pretvarjanj.

7 LITERATURA

1. Blatnik, Andrej. 1993. Bolečina užitka, užitek bolečine. V *Pasijon*, Mozetič Brane, 100–103. Ljubljana: Aleph.
2. Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. London: Polity.
3. Foucault, Michael. 2000. *Zgodovina seksualnosti 1*. Volja do znanja. Ljubljana: ŠKUC.

4. Jalušič, Vlasta. 2002. *Kako smo hodile v feministično gimnazijo*. Založba/*cf, Ljubljana.
5. Kac, Urška. 2013. Pregled proze slovenskih avtoric s homoseksualno tematiko. *Literarno jezikoslovna revija študentk in študentov jezikoslovne fakultete v Mariboru, oddelka za slovenske jezike in književnost* 4 (6). Dostopno prek: <http://www.literjezika.si/?q=revija/liter-jezika-letnik-4-%C5%A1tevilka-6> (2. februar 2017).
6. Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: analiza tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
7. --- 2009. Vitalnost na akademski margini: razvoj gejevskih in lezbičnih študij v Sloveniji. *SODOBNA PEDAGOGIKA* 60 (4). Dostopno prek: <https://repositorij.uni-lj.si/lzpisGradiva.php?id=56809> (2. februar 2017).
8. ---, Neža Kogovšek Šalamon, Živa Humer in Simon Maljevac. 2011. *Obrazi homofobije*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
9. Mozetič, Brane. 1987. *Zaklinjanja*. Ljubljana : Književna mladina Slovenije.
10. --- 1989. *Drobci stekla v ustih*. Antalogija poezije dvajsetega stoletja s homoerotično motiviko. Ljubljana: Aleph.
11. --- 1990. *Modra svetloba: homoerotična ljubezen v slovenski literaturi*. Ljubljana: ŠKUC.
12. --- 1993. *Pasijon*. Ljubljana: Aleph.
13. --- 1995. *Pesmi za umrlimi sanjami*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
14. --- 1996. *Angeli*. Ljubljana: Aleph.
15. --- 1997. Literatura na margini. *Časopis za kritiko znanosti* 25 (185). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-L1RIUQUU> (2. februar 2017)
16. --- 2000. *Metulji*. Ljubljana: ŠKUC.
17. --- 2001a. *Zgubljena zgodba*. Ljubljana: Aleph.
18. --- 2001b. Slovenski roman in lik homoseksualca. *Časopis za kritiko znanosti* 29 (202–203). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NA3JOU9Q/> (2. februar 2017).
19. --- 2003. *Banalije*. Ljubljana: ŠKUC.
20. --- 2014. *Grmade, parade in molk – prispevki k neheteroseksualni zgodovini na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Škuc.
21. Muršič, Rajko. 1997. Vase ukrivljena doba konca zgodovine in njeni zvočni iztrebki: meditacije o glasbi danes. *Časopis za kritiko znanosti* 25 (185). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-8UG5AI2Y/?query=%27contributor%3dMur%c5%a1i%c4%8d%2c+Rajko%27&pageSize=25&fyear=1997> (2. februar 2017).

22. Nastran Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete – V vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
23. Polanc, Sonja. 2000. Intervju z Branetom Mozetičem. Dostopno prek: <http://www.branemozetic.com> (2. februar 2017).
24. Plummer, Ken. 1992. *Modern homosexualities : fragments of lesbian and gay experience*. New York : Routledge.
25. --- 1995. Izrekanje imena. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*. Letnik 23 (17): 15–44.
26. Roof, Judith. 2001. Postmodernizem. *Časopis za kritiko znanosti* 29 (202/203). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NA3JOU9Q/> (2. februar 2017).
27. Sukič, Nataša. 1997. Identitete devetdesetih. *Časopis za kritiko znanosti* 25 (185). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-GBGLQ0N5> (2. februar 2017).
28. Zupan Sosič, Alojzija. 2003. *Zavetje zgodbe*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
29. --- 2005. Homoerotika v najnovejšem slovenskem romanu. *Jezik in slovstvo* 50 (3–4). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ELMGKLXV/> (2. februar 2017).
30. --- 2006. *Spreminjanje spolne identitete v najnovejšem slovenskem romanu*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofski inštitut Filozofske fakultete.
31. --- 2009. *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
32. --- 2013. *Sodobna slovenska književnost*. Dostopno prek: <http://www.zrss.si/slovenscina/gradiva/gra-sodobna-slovenska-knjizevnost-jan2013.pdf> (2. februar 2017).